

Forssan vesihuoltoliikelaitos

Maa- ja metsätalousministeriö

kirjaamo@mmm.fi

Kansallinen vesihuoltouudistus 2021, lausunto luonnoksesta

Yleistä

Suomessa aloitetaan vuonna 2021 kansallisen vesihuoltouudistuksen toteuttaminen. Maa- ja metsätalousministeriö on lähettänyt lausunnoille uudistuksen vision sekä toimeenpano-ohjelman luonnoksen. Luonnoksessa on listattu vesihuollon kymmenen keskeisintä kehittämistarvetta lähivuosille. Lausunto pyydetään 8.2.2021 mennessä (Suomen Vesilaitosyhdistys Ry:n sähköposti jäsenlaitoksille 21.12.2020).

Vesihuoltopalvelut ovat Suomessa pääosin hyvällä tasolla kansainvälisestäkin vertaillen ja vesihuollon asiakasmaksut ovat edulliset. Maassamme on suuri määrä eri kokoisia ja erilaisissa toimintaympäristöissä ja yhdyskuntarakenteissa toimivia vesi- ja viemärlaitoksia, joten toiminnan taso vaihtelee suuresti. Suurilla ja keskisuurilla laitoksilla vesihuollon perustoiminnot ovat pääosin kunnossa ja toimintaa kehitetään jatkuvan parantamisen periaatteella. Perustoimintojen ohella vesihuoltolaitokset voivat olla aktiivisia toimijoita mm. bio- ja kiertotalousratkaisujen hyödyntämisessä ja digitalisaatioissa, hiilineutraaliuden edistämässä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisessa sekä kansainvälistymisessä. Vesihuoltolaitokset ovat sitoutuneet ja motivoituneet kehittämään toimintaansa edelleen ja edistämään koko vesihuoltoalan uudistumista.

Kansallisen vesihuoltouudistuksen tavoitteena on asiakkaan ostaman vesihuoltopalvelun turvallisuuden ja laadun varmistaminen. Tavoitteeseen päästään määrittämällä selkeät pätevyysvaatimukset vesihuoltolaitosten henkilöstölle ja edellyttämällä riittävää suunnitelmallisuutta vesihuollon järjestämiseksi ja vesihuoltoinfrastruktuurin ylläpitämiseksi. Samalla tulee muistaa, että Suomessa on paljon vesihuoltolaitoksia, joissa em. tavoitteen saavuttaminen tarkoittaa lisäresurssien hankkimista joko rekrytoimalla henkilökuntaa tai hankkimalla tarvittava palvelu ostopalveluna. Tämä tarkoittaa sitä, että ellei samalla paranneta vesihuoltolaitosten mahdollisuutta kerätä tuloja tuottamalla tai välittämällä vesihuoltoon liittyviä maksullisia palveluja asiakkailleen, nostaa tavoitteen saavuttaminen osaltaan ja väistämättä vesihuollon kustannuksia ja aiheuttaa paineita taksankorotuksille.

Toimintamuotona Osuuskunta tai Osakeyhtiö

Vesihuoltoala ei voi kehittyä ja uudistua ilman rakenteellisia muutoksia sekä alan sisällä että laajemmin yhteiskunnassa. Vesihuolto kytkeytyy muuhun yhdyskuntakehitykseen, kunnallis- ja

Forssan vesihuoltoliikelaitos

valtionhallintoon ja muihin toimialoihin. Uudistumiseen tarvitaan eri tahojen yhteinen tahtotila ja toimenpiteitä.

Ostopalvelut toimivat yleensä hyvänä täydentävänä tekijänä varmistettaessa vesihuollon toimintaa, mutta tärkein resurssi erityisesti häiriötilanteissa ja muuten epävarmoina aikoina, kuten nyt käynnissä olevan Covid-19 -pandemian aikana, on oma osaava henkilöstö ja/tai luotettavalta yhteistyökumppanilta hankittu palvelu. Oli kyse omasta henkilöstöstä tai ostopalvelusta, on henkilöstöresurssia oltava riittävästi, jotta kriittisiin toimintoihin on olemassa varahenkilöjärjestelmä. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että ns. normaaliaikana, paitsi että henkilöstön osaamista kehitetään, tulee henkilöstöllä olla riittävästi kehittäviä ja tuottavia työtehtäviä. Tämän varmistamiseksi vesihuoltolaitoksille tulee järjestää mahdollisuus tarjota ja tuottaa talousveden toimitus-, jäteveden vastaanotto- ja käsittelypalvelujen lisäksi vesihuoltoon jopa vain löysästi liittyviä maksullisia palveluja omille asiakkailleen. Palveluilla saatavilla lisätuloilla luodaan edellytyksiä pitää tärkeää osaamisresurssia käytettävissä myös kriisiaikoina. Osuuskunta- ja Osakeyhtiömuodossa toimivilla vesihuoltolaitoksilla tämä mahdollisuus on jo nykyinsäädännön mukaan käytettävissään, mutta taseyksikkönä tai kunnallisena liikelaitoksena toimiville vesihuoltolaitoksille em. palvelujen tuottamista rajoittaa kielto toimia yksityisillä markkinoilla. Yksi harkintaan otettava keino Suomen vesihuoltolaitosten riittävän henkilöstöresurssin ja osaamisen varmistamisessa tulisivatkin olla nykyisin kunnan taseyksikkönä tai kunnallisena liikelaitoksena toimivien vesihuoltolaitosten muuttaminen asiakasomisteisiksi osuuskunniksi tai kuntaomisteisiksi osakeyhtiöiksi. Osuuskunta tai Osakeyhtiö voisi toimia, aivan kuten nykyään toimivatkin, myös useamman kunnan alueella tuottaen asiakkailleen asiakkaan tarvitsemia vesihuolto- ja vesihuoltoon liittyviä palveluita. Kunnan tulee voida vaihtoehtoisesti myös ostaa lain kunnalta edellyttämän vesihuollon operointi palveluna vesihuoltoinfrastruktuurin omistuksen säilyessä kunnalla.

Vesihuollon omistajina asiakkaat tai kunta

Vesihuoltolaitosten hyvän toiminnan ja uudistumisen kannalta niiden omistajatahon tahtotilalla, vastuullisuudella ja hyvällä omistajaohjauksella on keskeinen merkitys. Omistajapolitiikassa ja omistajaohjauksessa on tärkeää pitää fokus vesihuollossa ja vesihuoltopalvelujen käyttäjien edussa sekä toteuttaa vesihuoltoa parhaalla mahdollisella tavalla koko yhteiskunnan eduksi. Vesihuoltopalvelun, mukaan lukien vesihuollon operointipalveluja tuottavien organisaatioiden ja tarvittavan infrastruktuurin on tarpeen olla julkisessa omistuksessa. Lainsäädännön uudistamisen yhteydessä onkin varmistettava, että siinä säädetään tarkkaan vesihuoltolaitosten omistajuudesta. Kunnat ovat olleet ja ovat jatkossakin maassamme luontevin taho taajamien vesihuoltolaitosten omistajiksi. Asiakasmäärillä mitattuna yli 90 % Suomen laitospalveluista vesihuollossa onkin julkisessa eli kuntien omistuksessa. Loppua 10 %:ia hoitavat lähinnä haja-asutusalueilla toimivat, asiakkaidensa omistamat ja hallinnoimat vesiosuuskunnat. Tämä malli on tuottanut Suomeen hyvin asiakkaitaan palvelevan ja tehokkaasti toimivan vesihuollon.

Kansallisessa vesihuoltouudistuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että erilaisin toimin edistetään vesihuoltolaitosten vastuullista omistajuutta ja laadukasta, pitkäjänteistä

Forssan vesihuoltoliikelaitos

omistajaohjausta. Omaisuudenhallinnan osaamisen kehittäminen laitosten ohella myös omistajaorganisaatioissa on tärkeää.

Omistajan vesihuoltolaitokselta vaatima tuloutus

Tilanne, jossa vesihuoltolaitos tulouttaa omistajalleen ja samaan aikaan joutuu ottamaan lainaa välttämättömiin investointeihinsa, on absurdi. Vesihuoltouudistuksessa tuleekin huomioida tarkkaan ne kriteerit, jolloin omistaja voi edellyttää vesihuoltolaitokselta kohtuullista tuottoa. Lisäksi kohtuullinen tuotto täytyy määrittää vesihuoltolaitoksen liikevaihdosta, eikä tasearvosta, jota nykyään usein käytetään.

TKI-toiminta ja kumppanuudet

Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen on alan koulutuksen ohella tärkeätä alan uudistumisen ja kehittymisen kannalta. Myös osaamis- ja henkilöresurssien kannalta laitoksen rakennemuutos ja nykyistä aktiivisempi yhteistyö on välttämätöntä. Pienillä laitoksilla ei ole mahdollisuuksia houkutella ja pitää erityisosaamista ja tehdä aktiivista TKI-toimintaa. Vesihuoltoalan kehittämiseksi ja esimerkiksi tuotekehitystä varten vesihuoltolaitosten ja yksityisen sektorin kumppanuuksia tulee voida jatkossakin toteuttaa. Yhteistyötä voitaisiin tehdä sopimusperusteisesti tai perustamalla yhteisyrittäisiä tätä tarkoitusta varten. Perustettavan yrityksen omistus pohja voisi olla osapuolten asettaman taloudellisen panoksen tai osaamisen suhteessa ja näin ollen yksityinen sektori voisi toimia yhteisyrittäisessä myös enemmistöomistajana. Tällainen yhteisyrittäisyys ei kuitenkaan voisi omistaa ja hallinnoida vesihuoltopalvelun tuottamiseen tarvittavaa infraa, jonka omistuksen tulee säilyä kunnalla joko suoraan tai seudullisen vesihuoltolaitoksen osakkuuden kautta.

Vesihuollon kehittämissuunnitelma

Vesihuollon kehittämissuunnitelmaa, sen ollessa pakollinen vesihuoltolain uudistamiseen saakka v. 2014, käytettiin vahvasti mm. määrittämään kunnan alueelle suunniteltavien uusien asuinalueiden ja haja-asutusalueella sijaitsevien, usein jo ennestään olemassa olevien asuinrakennuskeskittymien saattamiseksi vesihuollon toiminta-alueeksi. Tänä päivänä vesihuoltolaitokset osallistuvat yleensä vähintäänkin lausunnoilla uusien kaava-alueiden valmisteluun ja kehittämissuunnitelmalle ei välttämättä kaava-alueella ole enää tarvetta. Kehittämissuunnitelman pakollisuutta vesihuoltouudistuksessa tuleekin harkita tarkkaan. Suomessa on enenevässä määrin muuttotappioalueita, jonka seurauksena toiminta-alueita on enemmänkin tarpeen pienentää ja siinä kehittämissuunnitelma oikein käytettynä voisi toimia edelleenkin hyvänä työkaluna. Vesihuollon kehittämissuunnitelman tarpeen päättäminen voisi kuulua valvojan viranomaisen toimivaltaan kunnan voidessa päättää sen laatimisesta myös omaaloitteisesti. Valvojan viranomaisen päätöksenteon valmistelussa kunnalla täytyy olla mahdollisuus tulla kuulluksi ja päätöksen tulee perustua ennalta määritetyn kriteeristön käyttöön. Kehittämissuunnitelman laatiminen ilman suoranaista tarvetta ja vain sen vuoksi, että siitä määrätään laissa, on usein rajallisten resurssien tuhlaamista.

Forssan vesihuoltoliikelaitos

Osaamisen ja resurssien turvaaminen vaatii pitkäjänteisyyttä.

Alan uudistuminen ja jatkuva kehittyminen edellyttävät vesihuoltolaitosten ja muiden sidosryhmien henkilöstön osaamisen pitkäjänteistä ja jatkuvaa kehittämistä. Tähän sisältyvät alan perus- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen, alan houkuttelevuuden ja työnantajakuvan parantaminen, hyvä henkilöstöjohtaminen ja urapolkujen kehittäminen. Alan pätevyysvaatimukset ja osaamiskriteerit tulisi ottaa käyttöön.

Vesihuollon rooli ja näkyvyys koulutuksessa on vähentynyt ja vesihuollon opetus on suurelta osin integroitu mm. yleisiin ympäristö- tai energiatekniikan koulutusohjelmiin. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa vesihuoltolaitosten on usein vaikea löytää valmiiksi riittävän ammattitaitoista henkilöstöä. Pätevöityminen alaan jää usein työssä oppimisen varaan. Akuutti haaste on verkosto-osaajien puute, johon tarvittaisiin selkeitä parannuksia koulutusohjelmiin.

Forssassa 5.2.2021

Forssan vesihuoltoliikelaitos

Kimmo Paakkonen
vesihuoltojohtaja